

*i tej rządnej oszczędności, które sam tylko udział w przedsięwzięciu przemysłowym i własność włożonych kapitałów wzbudzić mogą* (s. 53).

Ta defensywność pośrednio dowodzi, iż liberałom niełatwo było zdobyć popularność w społeczeństwie polskim, że nie oni organizowali masy, ale narodowcy i socjaliści czy później sanacja: a więc formacje, które dalekie były od uznania, iż celem istnienia państwa jest szczęście i wolność jednostki. Może najbardziej interesujący tekst to ten, w którym Feliks Młynarski przepowiada konieczność pogodzenia liberalizmu z działaniami społecznymi i pisze o syntezie liberalizmu i socjalizmu, nazywając ją mianem „homokratycznego socjalizmu” (s. 255).

Krytyczne uwagi budzi korekta, która powinna być staranniejsza, zwłaszcza w piśmowni i odmianie nazwisk (przykładowo zob. s. 8). Poza tym jednak antologia dobrze świadczy o wydawcy, którym jest Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Przemyślu. Szkoły te istnieją od niedawna, ich działalność budzi dyskusje i kontrowersje, omawiana antologia świadczy na ich korzyść. Dla historyków i studiujących polską myśl polityczną omawiana książka będzie pomocą cenną.

MARIA ZMIERCZAK (Poznań)

Historians and Ideologues. Essays in Honor of Donald R. Kelley. Edited by Anthony T. Grafton and J. H. M. Salmon, Rochester 2001, University of Rochester Press, s. XI, 358.

W wydanym w 2001 r. tomie artykułów grupa przyjaciół i uczniów, prawników i historyków uczciła jubileusz pracy naukowej Donalda R. Kelleya, amerykańskiego historyka idei, od 1973 r. profesora znanych i ważnych katedr historii doktryn politycznych i prawnych na uniwersytetach w Rochester i Rutgers w Nowym Jorku, a nade wszystko wieloletniego redaktora *Journal of the History of Ideas*. Prezentowany tom nie jest bynajmniej przypadkowym zbiorem wystąpień, które ofiarowane bywają z reguły dostojnym jubilatowi. W przeciwieństwie bowiem do nich stanowi on starannie tematycznie i problemowo przygotowane dzieło, przejawiające się w pełnych intelektualnego wyrazu, prawnych refleksjach dotyczących historii nowożytnej Europy. Są to artykuły, które koncentrują się wokół zjawisk i problemów z okresu od XV–XIX w., które miały miejsce w kulturze krajów zachodniej Europy począwszy od humanistycznej reakcji na tradycję średniowiecznych komentatorów rzymskiego prawa, przez zagadnienia odnoszące się do myśli politycznej z czasów wojen religijnych we Francji, czy też rewolucji angielskiej, po tematy z kręgu ideologii politycznej włoskiego renesansu, ale również niemieckiego oświecenia. W ten sposób otrzymaliśmy tom prac prawników i historyków, prezentujących różne style historycznych poszukiwań, przecinających jednak swoją tematyką i wkraczających szeroko w wiele z tych pól badawczych, które sam Kelley penetrował w swojej działalności i które znajdowały się w kręgu jego twórczych zainteresowań. Podobnie też jak Kelley, autorzy zamieszczonych w zbiorze artykułów są wybitnymi humanistami, prawnikami oraz historykami czasów starożytnych i współczesnych, erudytami i filozofami. W równym też stopniu co Jubilat prezentują oni całą bogatą paletę historycznych metod badawczych, od zamkniętych, zwartych analiz tekstów po wyszukane rekonstrukcje zapomnianych założeń, przekonań czy instytucji.

Wydawcy dokonali w związku z tym interesującego podziału zamieszczonych prac na trzy części, odpowiadające trzem różnym polom działania, zawsze jednak odnoszących się do kręgu

badawczych poszukiwań Jubilata oraz umiejscowionych w epokach ich własnych, jak też Jubilata zainteresowań. W części pierwszej, dotyczącej Francji znajdują się cztery wystąpienia poświęcone problemom francuskiego renesansu, prezentujące dużą zgodność tematyczną. Ann M. Blair przedstawiła pracę poświęconą roli nauki w życiu szesnastowiecznego szlachcica, dokonując tego na przykładzie przypadku Nicolasa de Livre, przyjaciela Jeana Bodina (s. 3–39). Kwestii suwerenności w rozważaniach Bodina o prawach fundamentalnych poświęcił swój artykuł Julian H. Franklin (s. 40–48). Z kolei w błyskotliwym artykule Kathleen A. Parrow odnaleźć można interesujące enuncjacje dotyczące rozważań poświęconych roztropności w jurysprudencji na przykładzie *Responsa Prudentium*, dzieła wybitnego prawnika francuskiego renesansu Etienne Pasquier, które ze względu na swój charakter można potraktować jako swoiste źródło prawa (s. 49–70). Problem rozszerzenia się prawnej wiedzy w społeczeństwie i ukazanie znaczenia tego faktu dla genezy cywilnego społeczeństwa we wczesnonowoczesnej Francji przedstawiła Sarah Hanley (s. 71–86).

W części drugiej poświęconej Anglii zamieszczonych zostało sześć artykułów. W pierwszym z nich autorstwa Davida Harrisa Secksa *The Prudence of Thrasymachus* została przedstawiona postać i działalność Thomasa Smitha, profesora prawa, sekretarza angielskiej Privy Council z czasów Edwarda VI i osobistego sekretarza Elżbiety I (s. 89–122). D. R. Woolf zaprezentował artykuł dotyczący problemu wyobrażenia, ale także swoistej pochwały okresu starożytności w kulturze wczesnonowoczesnej Anglii (s. 123–153). Z kolei Gordon Schochet podjął w swym artykule kwestię ideowych sporów w doktrynie politycznej rewolucji angielskiej, koncentrujących się wokół problemów granic prawa i wolności sumienia (s. 154–180). Joseph Levine przedstawił artykuł z zakresu historii myśli wyznaniowej w Anglii okresu początku XVIII w. ukazując to na zasadzie swoistej paranteli tradycji i historii, widocznej na przykładzie dorobku dwóch angielskich twórców idei tego okresu Chillingwortha i Gibbona (s. 181–210). W kręgu problematyki związanej z postacią Edwarda Gibbona pozostaje także artykuł J. G. A. Pococka *The Outlines of the History of the World: A Problematic Essay by Edward Gibbon*. (s. 211–230). Intelktualnym związkiem Thomasa Cyryle'a i postaci Olivera Cromwella poświęcił swój artykuł Perez Zagorin, pokazując portret dyktatora, jaki stworzony został w czasach jego swoistej wiktoriańskiej recepcji (s. 231–256).

W trzeciej, ostatniej części, dotyczącej Italii i Niemiec, znalazły się cztery wystąpienia, poświęcone zarówno wybitnym postaciom myśli politycznej, ciągle inspirujących do nowych poszukiwań i uniwersalnych refleksji, jak Machiavelli (artykuł Williama J. Connella *Machiavelli on Growth as an End*, s. 259–277) i Campanella (Joseph Scalzo w artykule *Tommaso Campanella, Dissimulation, and the Monarchia di Spagna*, s. 278–304), jak również problemom z zakresu dziejów intelektualnych. Uczynili to Donald Philip Verene w swoim szkicu o Giambattista Vico i jego nowym sposobie autobiografii, jako możliwości jednocześnie dania portretu swoich czasów (s. 305–326) oraz Michael C. Carhart, który w swoim artykule ukazał tematykę *Göttingisches Historisches Magazin*, czasopisma, które w latach 1787–1794 reprezentowało oświeceniowe trendy i prądy, stanowiąc odzwierciedlenie intelektualnego fermentu końca XVIII w., bliskiego przelomowi, który niósł romantyzm (s. 327–349).

Wystąpienia zaprezentowane w niniejszym tomie artykułów dedykowanych Donaldowi R. Kelleyowi, pokazują wysoki poziom refleksji historycznej i prawno-historycznej. Nie są to wyłącznie prezentacje jedynie biograficznych ujęć odnoszących się do wybranych postaci, ale jeśli już taki zabieg w jakiejś części został zastosowany, zajmują się stawianiem przede wszystkim problemów. Pokazują szeroką, ale uporządkowaną problemowo i ideowo panoramę twórczych poszukiwań, pokazując szeroki zakres możliwości. Dotykają problemów związanych z obcymi kręgami kulturowymi, ale które mogą stanowić dla polskiego odbiorcy interesujące i inspirujące pola badawczych poszukiwań, zwłaszcza z punktu widzenia porównawczego.